

El futur

JOSEP M.
MALLARACH

JOSEP VILA

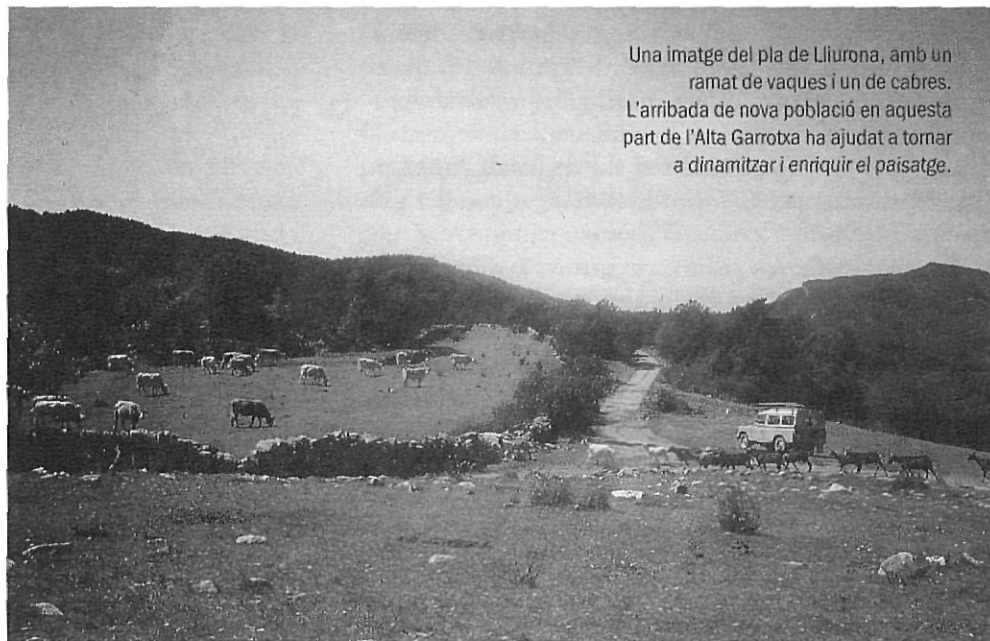
L'Alta Garrotxa ha estat durant massa temps un espai oblidat, que només ha sentit la remor de paraules benintencionades, com ho posa de manifest la llarga història de propostes no desenvolupades que reclamaven la protecció, la conservació i la gestió responsable de l'extraordinari patrimoni natural que aquesta zona representa (vegeu article de Lluís Paluzie).

Com molts altres espais de muntanya del nostre país, l'Alta Garrotxa ha estat víctima d'un conjunt de polítiques que van eliminar les bases de subsistència de la població local i van provocar l'èxode rural generalitzat cap a les ciutats, l'abandó de pobles i masos que havien estat habitats durant segles, i consegüentment, el lent enrunament d'un ric patrimoni arquitectònic, històric i paisatgístic (vegeu article de Ramon Sala). No ha estat, doncs, un mal fat sinó un resultat esperat, tot i que no reconegut, d'un conjunt de polítiques promogudes per fer «progressar» el país. El fet que altres països europeus avançats, com ara Suïssa, hagin mantingut tota la seva població muntanyenca demostra, si calia, que no hi havia cap necessitat de sacrificar la vida rural a les comarques de muntanya.

Però l'abandonament i la manca d'intervenció van tenir també els seus efectes positius. Passats els primers anys de la postguerra,

durant el període d'autarquia, es va consumir un procés de sobreexplotació dels recursos forestals que va convertir en un record els frondosos boscos que en el passat havien poblat l'Alta Garrotxa i la fauna que hi vivia (vegeu article de Josep Vila). Els anys seixanta, l'arribada dels combustibles fòssils va ensorrar l'economia del carbó de llenya, la qual cosa va permetre encetar una etapa de recuperació dels boscos, positiva des del punt de vista ecològic. A la vegada, el despoblament rural i la davallada de la ramaderia extensiva afavorien la recuperació espontània d'antics espais agropecuaris, colonitzats per una successió d'espècies de flora i de fauna pròpies d'espais menys humanitzats, així com una situació de tranquil·litat ambiental cada vegada més difícil de trobar a Catalunya.

Així mateix, s'ha de valorar positivament la quasi absència d'intervencions de caire especulatiu, com ara urbanitzacions de segones residències, o d'actuacions de caire industrial, com ara les explotacions mineres a cel obert o la ramaderia intensiva, que no haurien

Una imatge del pla de Lliurona, amb un ramat de vaques i un de cabres. L'arribada de nova població en aquesta part de l'Alta Garrotxa ha ajudat a tornar a dinamitzar i enriquir el paisatge.

La masia del Molladar (s. XV), a la vall de Salarça, s'ha reconvertit en un allotjament turístic. En primer terme s'hi observen les plaques solars, que poden ser una bona solució per al subministrament elèctric en els indrets més inaccessibles.

estat ni adequades ni respectuoses amb els valors naturals i culturals de la zona, actualment protegida pel Pla d'Espais d'Interès Natural (PEIN) i per les posteriors Normes de Protecció.

Entre els efectes negatius cal remarcar que, a partir d'un cert nivell de recuperació dels espais forestals i de pastures sobreexplotades, s'ha entrat en un procés homogeneïtzador, caracteritzat pel domini aclaparador del bosc i les bosquines, que afecta negativament la diversitat biològica i paisatgística. A més es tracta generalment de formacions forestals molt joves i desestructurades, és a dir amb molts arbres de poc diàmetre i gairebé tots de la mateixa dimensió, tal com s'observa en la majoria d'alzinars de rebrot, que es troben estancats, ecològicament parlant.

El ric patrimoni arquitectònic i monumental, un cop va deixar de servir perquè ja amb prou feines quedaven habitants, va començar un procés de degradació progressiva que només s'ha pogut aturar en alguns casos en què hi ha hagut intervencions locals i voluntàries (vegeu articles de Gabriel Alcalde i Ramon Sala).

Els darrers anys s'ha iniciat una nova situació més complexa, on perduren les tendències negatives que han portat cap a la situació actual combinades amb algunes tendències positives, com ara l'arribada de nous habitants, o bé de nous problemes, com ara certes modalitats de lleure, més agressives, que han incrementat la pressió sobre algunes valls de l'Alta Garrotxa, tal com es veu a la vall de Sant Aniol. Si continués aquesta situació, augmentaria la pèrdua gradual de diversitat paisatgística, biològica, cultural i patrimonial que ha patit aquest territori durant els quatre darrers decennis. Per inèrcia i d'una forma relativament lenta, però no menys inexorable.

Per tant, es fa imprescindible que els poders públics hi emprenguin una gestió decidida que reforci

les tendències positives i n'estimuli de noves, i que alhora aturi o redrecci les indesitjables, com ara aquestes noves modalitats de lleure que «consumeixen» natura i cultura, per dir-ho així. En aquest sentit, el nou Consorci de l'Alta Garrotxa obre una porta d'esperança perquè, finalment, les declaracions de bones intencions que tantes vegades s'han escoltat puguin esdevenir una realitat i no es reproduïxin més frustra-

cions i desil·lusions, com les que s'han acumulat en els tres darrers decennis. És, certament, lloable que tots els ajuntaments de l'Alta Garrotxa hagin decidit coordinar els seus esforços i que es proposin avançar en una via de consens. Atesa la passivitat que ha demostrat el govern català, aquest primer pas era indispensable. Ara, però, caldrà que el Consorci es doti d'un òrgan gestor operatiu, que disposi de mitjans humans i econòmics adequats per poder promoure les accions pertinents, algunes de les quals no s'endevenen gaire fàcils. I també és imprescindible que tingui la suficient habilitat negociadora per desenvolupar un programa d'actuacions basat en el consens i que tingui en compte tots els agents presents al territori, així com aquelles organitzacions i persones que tant han treballat per la seva conservació durant les darreres dècades. La revaloració, conservació i recuperació, fins on sigui possible, dels valors ecològics, paisatgístics i culturals de l'Alta Garrotxa han d'anar de bracet de la millora de la qualitat de vida dels seus habitants, i han de respectar les diferents sensibilitats, també la d'aquells nousvinguts que rebutgen algunes facetes del progrés tecnològic.

Aquests dos grans objectius es poden compatibilitzar si s'actua amb prudència, coneixement i amplis acords. La necessitat de consens ja s'ha traduït en el compromís d'incloure en el consell executiu del Consorci —format pels alcaldes dels municipis de l'Alta Garrotxa— un representant dels propietaris, un altre dels veïns i un tercer de la Coordinadora d'Entitats en Defensa de l'Alta Garrotxa (CEDAG). Esperem que en un futur proper s'hi inclogui també algun representant de la Institució Catalana d'Història Natural, amb la voluntat de donar més garanties a les directrius d'actuació del Consorci, tal i com es va acordar en les jornades sobre el futur de l'Alta Garrotxa realitzades a Oix, a principi d'octubre de 2000.

DAVID ROCA I ALBERT IBÁÑEZ

Les activitats turístiques respectuoses amb l'entorn, com les excursions a cavall, comencen a ser una alternativa de futur per a l'Alta Garrotxa.

propis, per implantar un model de desenvolupament rural i turístic exemplar, que optimitzi les noves oportunitats i que s'adeqüi veritablement als valors i les limitacions d'aquest territori.

- Assegurar la recuperació, manteniment i valoració del patrimoni arqueològic i arquitectònic. Un patrimoni mereix i necessita una ràpida intervenció per assegurar la

seva pervivència, aturar i fer reversible la ruïna progressiva de moltes ermites o l'espoliació d'alguns jaciments arqueològics. La recuperació i la gestió d'aquest extraordinari patrimoni cultural hauria de servir, a més, per estimular i desenvolupar iniciatives locals creatives, des d'ecomuseus a festes medievals.

- D'una manera particular, promoure l'inventari i el registre com a bé públic de la xarxa de camins històrics de l'Alta Garrotxa, per tal de mantenir obertes les possibilitats de tota mena que ofereixen a la població local i als visitants. Segons el seu ús i interès, caldria definir un programa de recuperació, tant pel que fa a la neteja com al manteniment de murs, ponts i altres obres de fàbrica, que ajudaria a crear alguns llocs de treball.

- Afavorir la diversificació paisatgística i biològica a partir de la recuperació de pastures i conreus. L'actual crisi del sistema ramader industrial, amb greus repercussions sanitàries, és una oportunitat que cal saber aprofitar per desenvolupar una ramaderia extensiva de qualitat i per elaborar i comercialitzar els seus productes derivats.

- En el món contemporani, espais naturals com l'Alta Garrotxa han d'especialitzar-se i orientar la seva competitivitat en termes de qualitat, mai de quantitat. Una línia de producció de productes agropecuaris de qualitat que podria ser reforçada amb la creació d'una denominació d'origen «Alta Garrotxa» per a la carn i altres productes derivats, com els làctics o els embotits i pernils de porc ibèric o de porc senglar.

- La promoció de la ramaderia ovina i bovina extensiva ha de ser compatible amb la recuperació dels herbívors salvatges propis d'aquesta zona (cabirol i cérvol), la qual cosa ajudaria a recuperar altres espècies tan emblemàtiques com el trençalòs, el voltor comú o l'àliga cuabarrada, per posar només alguns exemples, les quals han de constituir un atractiu afegit extraordinari d'aquestes valls.

En el passat, en repetides ocasions, s'ha reclamat la declaració de parc natural per garantir una gestió adequada d'aquest espai (vegeu l'article de Lluís Paluzie). El PEIN ho va recollir formalment, indicant que, al seu interior, s'haurien d'establir diverses reserves naturals. A hores d'ara, però, sembla clar que l'objectiu prioritari del Consorci no hauria d'ésser perseguir una declaració, que en definitiva no és més que un reconeixement, sinó assolir el nivell de protecció i de gestió que aquestes declaracions comporten. La inversa ja ha demostrat els riscos que comporta. En aquest sentit, sembla preferible seguir la manera de procedir dels parcs naturals regionals francesos, que no plantegen les declaracions fins que el model de gestió ja està consolidat.

Arribats a aquest punt, escau recordar algunes línies estratègiques sobre les quals ja hi ha un ampli consens, per tal que el Consorci de l'Alta Garrotxa les pugui considerar a l'hora de definir el seu pla d'actuacions. Moltes d'aquestes propostes varen ser formulades en les jornades d'Oix l'octubre passat, i algunes han estat recordades pels autors d'aquest monogràfic en els seus respectius articles:

- Potenciar els mecanismes de suport als propietaris i veïns de l'Alta Garrotxa. És just que la societat compensi les limitacions que els habitants d'espais de muntanya com aquest pateixen en les seves activitats econòmiques i en la seva vida quotidiana. En aquest sentit cal assegurar en primer lloc l'escolarització, assistència sanitària, electrificació, accessibilitat i altres serveis bàsics amb unes condicions dignes. El sobre-cost que suposa la implementació d'aquests serveis en un territori com el que ens ocupa, per la mateixa dificultat inherent o per l'indispensable respecte als seus valors, ha de ser assumit directament per les administracions públiques, per mitjà d'una combinació d'instruments fiscals i d'ajut econòmic i tècnic.

- Promoure decididament l'ús de les energies renovables i la gestió intel·ligent dels recursos naturals

L'ermita sw Sant Aniol d'Aguges (s. IX) i a la dreta l'antic refugi. Un indret amb un gran interès monumental i paisatgístic que es troba avui en un lamentable estat d'abandó.

- Promoure un model propi de gestió forestal, amb l'objectiu de permetre, a tots els llocs on sigui possible, una progressiva reorientació dels boscos de rebrot, especialment als alzinars, cap a boscos de peu, a partir d'una selecció de rebrots. Aquestes intervencions permetrien crear llocs de treball, i afavorir una adequada regeneració d'aquests boscos tan densos, desequilibrats i vulnerables. També seria interessant que els més ben conservats i situats en els indrets més inaccessibles es conservessin sense intervenció, per deixar-los evolucionar cap a esplèndids boscos madurs, que tan rars són al nostre país. En aquest sentit caldrien aportacions dels poders públics i de fundacions privades, via adquisició del sòl, dels drets de tala o per mitjà de convenis de col·laboració.

- Promoure un model propi de gestió cinegètica, basat en àrees privades de caça que siguin gestionades per societats de caça locals i integrades per gent del país, societats que disposin de zones de repoblació cinegètica ben establertes i que portin una gestió responsable de les espècies que cacin, orientada cap a la gestió dels hàbitats i evitant les repoblacions sistemàtiques, com fan els caçadors de la Catalunya Nord.

- Impulsar una gestió modèlica a les propietats públiques, que pugui servir de referent als propietaris privats, basada en plans de gestió que comprenguin totes les possibilitats que es puguin plantejar a l'espai, des de la gestió exemplar dels boscos, pastures i conreus fins a l'ús científic, didàctic o turístic dels espais de reserva natural.

- Promoure un model adequat de turisme, respectuós amb la població i amb sistemes naturals, basat en la Carta europea de turisme sostenible, amb una

estratègia definida a diversos terminis. A curt termini caldrà impulsar una regulació adequada de les activitats que poden causar més problemes (tal com ha començat a fer l'Ajuntament de Montagut), fer complir la llei d'accés al medi natural i la prohibició de l'acampada lliure i controlar les zones i èpoques en què és possible practicar l'escalada.

- Establir fórmules de col·laboració transfronterera estables amb les grans reserves naturals de la Catalunya Nord (promogudes i gestionades pels ajuntaments de muntanya, com el de Pi de Conflent o el de Mantet), les quals es podrien acollir a programes europeus Interreg.

Conservar espais naturals com l'Alta Garrotxa no és sols un deure legal o polític, sinó també una necessitat vital per a una societat com la nostra, que viu majoritàriament concentrada en grans urbs cada vegada més congestionades i estressades i que, per aquesta raó, necessita per al seu equilibri anímic i espiritual restablir periòdicament el contacte amb la bellesa, la tranquil·litat i l'estabilitat que ofereixen espais naturals de grans dimensions com aquest.

Volem confiar que el Consorci de l'Alta Garrotxa serà capaç d'impulsar un model de gestió modèlic en aquest espai natural, que permeti als seus habitants, a nosaltres que en som descendents, i a la societat present i futura gaudir amb respecte de totes les seves possibilitats, sense necessitat de més planys. I convidem a tothom que comparteixi aquest desig a fer el possible perquè així sigui.

Josep M. Mallarach i Carrera
és geòleg i ambientòleg.
Josep Vila i Subirós és geògraf.